

RELAȚIILE POPULAȚIEI BASARABIEI CU MILITARIII RUȘI (1812 - 1828)

RELATIONS OF THE POPULATION OF BESSARABIA WITH THE RUSSIAN MILITARY (1812 - 1828)

Anatolie LEȘCU,
Academia Militară ale Forțelor Armate ”Alexandru cel Bun”
E-mail: lescuanatol@yahoo.com
ORCID: 0000-0001-8278-8513

Rezumat: În articolul de față sunt analizate problemele ce țin de relațiile stabilite între populația Basarabiei și unitățile armatei ruse în primii ani de ocupație (1812 - 1828). De la bun început aceste relații au devenit destul de încordate, militarii ruși arătându-se aroganți și disprețuitori față de localnici. Nu erau rare cazuri când ei săvârșeau fărădelegi și acte incompatibile cu statutul militarului, fapte mușamalizate de către autorități. În baza documentelor inedite, autorul demonstrează cazurile concrete de abuzuri și fărădelegi săvârșite de către militarii ruși, cât și formele de protest ale populației băștinase față de astfel de cazuri.

Cuvinte-cheie: *armata, Basarabia, servicii, fărădelegi, abuzuri, rezistență, încartiruire, populația, localitate, regiment, stat-major, cazaci.*

CZU: 94(478+470)„1812 /1828”

Abstract: The present article analyzes the problems related to the relations established between the population of Bessarabia and the units of the Russian army in the first years of occupation (1812 - 1828). From the outset these relations became quite tense, the Russian military appearing arrogant and contemptuous of the locals. There were no rare cases when they committed wrongdoing and acts incompatible with the status of the military, facts disguised by the authorities. Based on the new documents, the author demonstrates the concrete cases of abuses and wrongdoings committed by the Russian military, as well as the forms of protest of the native population regarding such cases.

Key-words: *army, Bessarabia, services, lawlessness, abuses, resistance, crossing, population, locality, regiment, General Staff, Cossacks.*

UDC: 94(478+470)„1812 /1828”

Introducere

Odată cu anexarea Basarabiei acolo au fost dislocate și unitățile militare menite să întărească prezența autorităților țariste în regiune. Până când Europa era cuprinsă de războaiele napoleoniene prezența militară rusă în ținut era una foarte mică, practic neobservată, grosul armatei fiind îndreptată împotriva lui

Napoleon. Situația s-a schimbat odată cu înfrângerea lui Napoleon și revenirea în patrie în plina glorie a armatei țariste. Începând cu anul 1815, numărul trupelor dispuse în ținut creșteau constant - 1812 – 1813 – 7.100 oameni; 1814 – 1815 – 2.000 oameni; 1816 – 1819 – 24.619 oameni; 1820 – 1824 – 28 mii oameni; 1825 – 1828 – 34.501 oameni. Conform estimărilor autorului, în primii ani de ocupație un militar revenea la 42 de persoane de toate genurile și vârstele, ceea ce era o cifră destul de ridicată, iar în perioada anilor 1825 – 1828, un militar la 10 persoane, adică un militar la două familii (Leșcu 2018, p. 68). În pofida faptului că militarii respectivi făceau parte din cele mai bune unități ai armatei ruse, situația creată nu putea să nu trezească unele tensiuni în societate, obligată să-i întrețină pe acești oameni din puținul pe care îl aveau.

Relațiile populației Basarabiei cu militarii ruși

Odată instalată în Basarabia, armata rusă imediat a intrat în contact cu populația locală, care a primit-o dacă nu cu bucurie, atunci nici cu ostilitate. Armata rusă, una din puținele armate profesioniste a timpului, era cunoscută prin înaltă disciplină militară menținută cu diverse metode, inclusiv și pedepse corporale. Comandanții de toate nivelurile își aveau în obligațiunile sale funcționale menirea de a păstra relațiile bune cu populația locală unde erau încartiruite subunitățile și unitățile din subordinea sa. Totuși, ca și în orice armată din lume, era imposibil de ținut sub un control strict un număr enorm de oameni, cu o bogată experiență de luptă, trecuți prin mai multe războaie și campanii militare. Unii din ei au comis mai multe abuzuri, jafuri, crime și fărâdelegi. Din acest punct de vedere se evidențiau regimentele de cazaci. Liderul indiscutabil la capitolul încălcărilor grave a disciplinei militare și ordinii de drept era regimentul nr.2 cazacilor din Orenburg. Caracteristic pentru acest regiment era faptul că în săvârșirea infracțiunilor erau implicați nu numai cazacii de rând, ci și comandanții lor nemijlociți din corpul de ofițeri. Caz revoltător cu implicarea efectivului acestui regiment a avut loc în anul 1813.

Anexarea Basarabiei nu a putut opri relațiile economice și umane între cele două maluri ale Prutului, ca și cu Bucovina, anexată la Imperiul Habsburgic, aliatul politic și militar a Rusiei în perioada respectivă. Profitând de oportunități economice noi apărute în regiune nou încorporată la imperiul țarist și de lipsa unei bariere lingvistice, Basarabia a devenit atractivă pentru cetățeni austrieci din Bucovina, veniți în regiune pentru afaceri. Scopul economic urmăreau și locuitorii satului Găinești din ținutul Sucevei în frunte cu frații Vasile și Eremia Scutari, care au adus în Basarabia la pășunat în primăvara anului 1813 o cireadă de animale aparținând Logofătului Mitropoliei Moldovei Constantin Clucer.

Ciobanilor bucovineni de către autoritățile locale le-a fost stabilit loc de pășunat în vecinătatea localității Mitoc de lângă Prut, aflată în razia de observație a regimentului nr.2 cazacilor din Orenburg cu sediul statului major în satul

Dinăuți. Apariția ciobanilor, cetățeni al altui stat, a fost ca o mană cerească pentru cazaci. Sub amenințarea armelor, cazacii zilnic luau cu forța de la ei câte 2-3 miei. Încrezut în sine și în lipsa unui control eficient din partea superiorilor, sutașul acestui regiment Șarapov a impus abuziv o taxă ilegală de 2 cervoneți pentru adăparea animalelor. Fărădelegile și nedreptățile față de acești oameni au ajuns la apogeu în sărbătoarea zilei sfintelor Petru și Pavel. Prezentându-se la stână, cazacii Sokolov, Polonikov, Belșeev și Kurocikin au cerut ostentativ de la ciobani miei. Cuțitul răbdării a ajuns la os și ciobanii au refuzat cererea, fiind luați la bătaie. Bătuți cu bestialitate, trei dintre ciobani s-au aruncat în apele Prutului trecând înot în Moldova, dintre care unul s-a înecat. A doua zi, cazacii s-au întors la stână, snopind în bătaie pe cei rămași în urma căreia unul a decedat.

Speriați de cele întâmplate, sărmanii ciobani și-au adunat toate lucrurile și turmele și s-au mutat în alt loc, situat lângă Valea Mare. Teama de a fi descoperită omuciderea a două persoane i-a determinat pe cazaci să întreprindă niște măsuri urgente în vederea ascunderii faptelor sale pentru care ei puteau fi trași la răspundere penală. Intrând în cărdășie cu mazilii Ion Popov, Nicolae Gornicean, Nicolae Bechitari, cazacii au înscenat demascarea unei presupuse tentative de trecere frauduloase a frontierei de stat. Venind la crâșma din Valea mare unde ciobanii își luau masa, mazilii cu un număr de complici i-au învinuit pe ei că vor să treacă ilegal Prutul cu tot cu animale anunțând cazacii. Sosiți la fața locului, sutașul Șarapov i-a arestat pe toți ciobani, închizându-i într-un beci, unde acești oameni nenorociți au petrecut ilegal 2 luni de zile, ascunși de autoritățile locale. Bineînțeles, că toate animalele lor au fost confiscate de cazaci, sau mai bine zis luate de-a sila. Toate cele 2.000 de oi, 20 de boi, 47 vaci și un cal au fost vândute cu un preț de 1 leu 10 parale pentru o oaie și 30 lei un bou sau o vacă. Bani acumulați au fost împărțiți între complici. Crima poate că nu mai putea fi cunoscută de către autorităților locale, cu atât mai mult că, cazacii intenționau să-și treacă peste Prut, în Moldova, dacă unii din ei nu ar evada din închisoare improvizată, depunând la 14 ianuarie 1814 o plângere în fața ispravnicului ținutului Iași, Iamandi (ANRM, F. 5, 2, 112, f. 1-31). Nu se cunoaște reacția comandamentului acestui regiment la cele întâmplate, însă, ținând cont de evenimentele ulterioare, ea nu a fost una adecvată. Mai mult decât atât, este posibil, că în general nu a urmat nici un fel de reacție din partea sa.

Comportamentul brutal cu populația locală era caracteristic nu numai pentru gradații inferiori ale acestui regiment, cât și pentru corpul de ofițeri, în frunte cu comandantul său Vetoșnikov. Remarcabil este și faptul că conducerea unității persecutau nu numai pe țărani simpli din localitate de dispunere, ci și autoritățile locale, care reprezentau în persoana sa pe însuși Imperatorul, cum ar fi cazul ispravnicului din ținutul Codru Popescul. Aflând de la localnici că, pe parcursul anului 1814 și începutul anului 1815, comandantul unității prin intimidări și bătaie impunea pe săteni să elibereze certificate false despre

comportamentul exemplar al efectivului încartiruit în localitățile ținutului, ispravnicul Popescul le-a întors înapoi în cancelaria regimentului.

Atitudinea demnă a funcționarului în apărarea intereselor populației a suscitât un sentiment de ură și antipatie din partea comandantului regimentului Vetoșnikov, alimentată prin cerința insistentă din partea lui Popescul de a pune capăt bătăilor țăranilor de către cazaci și reîntoarcerea căruțelor sătenilor rechiziționate ilegal de către ofițerii regimentului. Ultima cerință îi afecta pe mai mulți ofițeri, care foloseau căruțele sătenilor în scopurile personale. La 13 martie 1815, în jurul orei 22⁰⁰, Vetoșnikov, însoțit de 3 ofițeri și 4 cazaci au atacat sediul isprăvniceii unde locuia Popescul, au dat buzna în încăperile edificiului, l-a insultat și au cerut eliberarea certificatelor favorabile. În dimineața zilei următoare, la isprăvnicie s-a prezentat esaulul Gaibadulin cerând scuze de la Popescul pentru comportamentul său din noaptea trecută, nedemn de un ofițer. Peste puțin timp apare din nou comandantul Vetoșnikov cu un grup de ofițeri, iarăși insistând în mod brutal și grosolan, utilizând lexicon necenzurat, de a elibera certificate de bună conduită a efectivului regimentului. Ne lăsându-se intimidat, ispravnicul din nou le cere vizitatorilor de a face ordine în regiment (ANRM, F. 5, 2, 215, f. 53-54). O nouă serie de înjurături l-a impus pe Popescul să părăsească încăperea de serviciu, ascunzându-se de furia ofițerului într-un loc sigur, de unde la 15 martie a înaintat o plângere guvernatorului civil a Basarabiei.

Ineficiența acestor jalbe ne demonstrează și cazul următor, în care era implicat esaulul Gaibadulin, cunoscut deja nouă din cazul precedent. Aflarea acestui regiment în Basarabia influența negativ și moralitatea socială. Prezența militarilor, umblați prin Europa, sporea numărul divorțurilor și cazurilor de adulter. Bărbați tineri și chipeși, echipați într-o ținută strălucită, înconjurați de aureola cuceritorilor Europei, generoși, amabili și curtenitori, militarii ruși deveneau simbolul perfecțiunii în ochii și inimile frumoaselor moldovence. Un oarecare registrator de colegiu Evsiukov înaintează în octombrie 1815 ispravnicului ținutului Greceni o jalbă, reclamând pe esaulul Gaibadulin, care, fiind încartiruit în Chirhani, i-a ademenit soția să fugă la el. Reîntoarsă de către soț în sânul familiei, ea fuge din nou la bravul esaul (ANRM, F. 2 (1), 1, 440, f. 30-31). Numai plecarea cazacilor la baștină și schimbul lor cu un regiment a cazacilor de pe Don a scăpat Basarabia de acest regiment buclucaș.

În săvârșirea jafurilor și fărâdelegilor erau implicați nu numai cazaci, ci și trupele armatei regulate. Efectivul regimentelor de infanterie pe timpul trecerii lor prin localitățile ținutului urma a fi aprovizionat de către locuitori, devenind o sursă de jafuri și tâlhării. Ostașii a două batalioane regimentului Neișlot infanterie făcând un popas de două zile în satul Snegureni, ținutul Sorociei, au rechiziționat în zilele de 23 și 24 martie 1815 de la localnici 1 kg. de orz, trei care de fân, 2 vaci, mai multe curci, porci și găini. Fapta s-a repetat și în ziua de 25 martie, când prin sat a trecut o companie a aceluiași regiment. Pe data de 28 martie satul

tranzitează încă o companie a acestui regiment, rechiziționând abuziv de la localnici un car de fân și o vacă, iar pe 30 martie o altă companie a luat de la oameni amenințați cu bătaie încă o vacă, un car de fân și 8 dimirlii de orz (ANRM, F. 5, 2, 223, f. 4).

La 25 martie 1815 pe numele cancelariei regionale a parvenit o plângere de la locuitorii satului Chetrosu, în care se menționa că, înnoptând două nopți în sat, efectivul unui batalion de infanterie venit din Hotin a sustras de la săteni sub amenințarea cu moartea 45 dimirlii de ovăz, 4 care de fân, găini și alte animale domestice. Identic a procedat un alt batalion în trecere prin Chetrosu. Locuitorii satului pentru a potoli pofta militarilor au fost nevoiți se procure de la moșierul Leonard 3 kg. de orz contra unei sume de 10 lei. Pe lângă orz ostașii au mai luat și 3 kg. de fân, găini, unt și altele, pentru care ei au plătit localnicilor o sumă de numai 3 lei (ANRM, F. 5, 2, 223, f. 9).

Pe lângă încălcări de disciplina militară, ostașii săvârșeau și unele crime odioase. Așadar, în noiembrie 1824 un soldat al regimentului 34 vânători, Vasile Tatianov, intenționat a ucis o femeie, iar peste un an, în noiembrie 1825 doi ostași ai regimentului Iakutsk infanterie, Klimov și Afanasief, l-au prădat pe locuitorul satului Buiucani Andrei Monta. În ambele cazuri comandantii au reacționat prompt, recurgând la pedepsirea lor prin biciuire. Unica problema apărută era lipsa călăului în Basarabia, deoarece călăul principal din Chișinău, Ignatie Vorobiov, a fost surprins în legături cu faimosul tâlhar Ursul și destituit din funcție cu deschiderea anchetei de serviciu. Pentru a executa pedeapsa aplicată ostașilor criminali din Tiraspol a fost adus călăul Piotr Alexeev. Soldatul Vasile Tatianov a fost pedepsit pentru omucidere cu 61 lovituri de bici (ANRM, F. 2, 1, 974, f. 15), iar ostașii Klimov și Afanasief cu 31 lovituri de bici fiecare, aplicate public la locul săvârșirii crimei cu trimitere la munci silnice în Siberia (ANRM, F. 2, 1, 974, f. 53V).

Boierimea locală, înnobilită de guvernul țarist, încerca, în măsura posibilităților sale să protejeze interesele populației autohtone. Nobilimea a acceptat noul regim, față de care nu s-a opus niciodată deschis. Fronda opoziționistă se manifesta plin folosire ostentativă în comunicare a „limbii moldovenești”, critica, adusă modului de viață din Rusia, armatei ruse, obiceiurilor și tradițiilor cuceritorilor. Astfel de caz a avut loc în februarie 1825, în el fiind implicați tineri reprezentanți a celor mai de vază familii nobiliare din Basarabia – Nicolae Donici, Iordache Catargi, Iancu Russo, Constantin Donici, Constantin Millo și Dimitrie Russo. Conflictul între ofițerii diviziei 17 infanterie și nobili basarabeni s-a iscat pe data de 8 februarie 1825, când porucicul Lukomski, ofițerul serviciului de intență a diviziei, venit cu problemele de serviciu în oficiul de hotărnicie, în prezența impiegatului acestui oficiu Dimitrie Russo ostentativ a declarat că: „...ar fi bine ca contele Voronțov să emită un ordin special de impunere a funcționarilor acestui serviciu de a studia aritmetica”, la

care Dimitrie Russo i-a răspuns tăios că: "...când pe noi (moldoveni) au să învețe matematică, pe ofițeri au să învețe gramatica" (ANRM, F. 5, 3, 691, f. 3).

Schimbul de replici a continuat ziua următoare. Întors după serviciul de zi la gazdă pe care o închiria în casa secretarului gubernial Constantin Millo, porucicul Lukomski a întâlnit la stăpânul casei un grup de oaspeți-moldoveni, alcătuit din Alexandru Rosset-Roznovanu, Iordache Catargi, Dimitrie Russo, Constantin Pruncul și fratele gazdei, subofițerul batalionului 6 pioneri Millo, care discutau ceva în limba maternă. Observându-l pe ofițer intrat în casă și care se îndrepta în odaia sa, C. Pruncul a început să vorbească în limba rusă, caracterizând negativ comportamentul bătărănesc a ofițerilor ruși în societate. La cele spuse subofițerul Millo a adăugat: "Slavă Domnului că în ultimul timp gulerașii roșii (porecla ofițerilor diviziei respective) rar apar în societate". La care C. Pruncul a mai adăugat: "...a apărut unul, dar și acela era beat" (ANRM, F. 5, 3, 691, f. 2). Luat prin surprindere, Lukomski îi face observație ca superiorul în grad subofițerului Millo, la care ultimul îi răspunde că el nu vede în Lukomski un ofițer. Se prinde o discuție aprinsă în care intervine și D. Russo, amenințându-l pe ofițer cu bătaie în caz dacă el va înainta raport oficial pe instanță împotriva subofițerului Millo. În apărarea fratelui a sărit și C. Millo, acuzând pe porucic de lașitate cu următoarele cuvinte: "...domnule, sunteți deja compromis și după cum se pare, nu sunteți în stare să vă apărați demnitatea, ca și toate gulere roșii."

Dezonoarea putea fi ștearsă numai prin duel. În dimineața zilei de 12 februarie, în jurul orei 9⁰⁰ porucicul Lukomski, însoțit de către doi secundanți, podporucicul Poltorațkii și subofițerul Kologrivov s-au prezentat în casa lui Nicolae Donici, unde deja se aflau Dimitrie Russo, Iordache Catargi, Iancu Russo și Costache Millo. Ca și data precedentă, între două tabere s-a iscat o ceartă, transformată în scurt timp într-o încăierare adevărată. Pe timpul altercației Iordache Catargi și Iancu Russo i-au depozat pe Kologrivov și Poltorațkii de pistoale, care, dezarmați, s-au retras în curte, ținând la distanță cu săbiile sale pe moldoveni înfuriați. Conflictul s-a potolit abia după ce Constantin Millo a chemat patrula din corpul de gardă a garnizoanei Chișinău (ANRM, F. 5, 3, 691, f. 5v).

Abaterile disciplinare și infracțiunile comise de către militari nu rămâneau fără urmări și luarea unor măsuri de combaterea lor de către comandament. Numai în anul 1825 sub arest se aflau 133 de militari (ANRM, F. 3, 1, 581, f. 26). Pedepse aspre militarilor erau aplicate în cazuri de încălcare a regulamentelor și disciplinei militare sau în cazuri unor infracțiuni deosebit de grave, care cădeau sub incidența Codului Penal. Celelalte infracțiuni, săvârșite împotriva populației civile erau privite cu oarecare toleranță, comandanții de toate nivelurile limitându-se la emiterea unor ordine „severe” și „drastice” prin conținut și ineficiente prin executare.

Locuitorii Basarabiei își apărau drepturile sale prin diferite metode, cea mai răspândită fiind înaintarea plângerilor autorităților civile. Altă formă de

rezistență, după importanță, era refuzul sub diferite pretexte de a îndeplini diferite lucrări și corvezi în folosul militarilor. Rezistența fizică în perioada anilor 1812 – 1828 era practică numai de reprezentanții nobilimii. Țăranii, fie de teama represaliilor și oportunistului, fie că încă nu s-au spulberat simpatiile față de o oaste creștină, nu-și manifestau în perioada respectivă o atitudine vădit ostilă față de armata rusă și nu au fost implicați în acte de rezistență fizică. Totuși, diferite abuzuri, jafuri, tâlhării și crime înfăptuite de militarii ruși aduceau treptat la deziluzionarea populației Basarabiei față de Rusia.

Concluzie

Imediat după ocupație, ostașii ruși au și început să se manifeste cu dispreț față de populația locală, săvârșind diferite acte și fărâdelegi, furt, jaf, bătăi, violuri, omoruri și altele. Manifestări de barbarism față de oamenii pașnici deseori erau tolerate tacit de către ofițeri iar în unele cazuri chiar și instigate de ei. Măsurile disciplinare luate de eșalonul superior erau insuficiente și în multe cazuri pur formale, ceea ce nu putea să nu provoace opoziția populației băștinașe față de abuzurile militarilor. Este cunoscut numai un caz de pedepsire aspră a militarilor implicați în săvârșirea diferitelor crime. În perioada respectivă s-au format primele forme de rezistență față de abuzurile săvârșite. Metoda cea mai răspândită, pașnică, față de abuzurile militarilor era înaintarea plângerilor autorităților civile. În cele mai multe cazuri ele erau mușamalizate de către autorități. A doua formă de luptă după importanță era refuzul sub diferite pretexte de a îndeplini diferite lucrări și corvezi în folosul militarilor. Ceea ce ține de metode violente, întrebuințarea forței fizice în rezolvarea conflictelor, în perioada anilor 1812 – 1828 ea era practică numai de reprezentanții nobilimii.

Referințe bibliografice:

1. Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM), Fondul 2 (1), Inv. 1, Doc. 440(ANRM, F. 2, 1, 440)
2. Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM), Fondul 2, Inv. 1, Doc. 974(ANRM, F. 2, 1, 974)
3. Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM), Fondul 3, Inv. 1, Doc. 581 (ANRM, F. 3, 1, 581)
4. Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM), Fondul 5, Inv. 2, Doc. 112 (ANRM, F. 5, 2, 112)
5. Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM), Fondul 5, Inv. 2, Doc. 115 (ANRM, F. 5, 2, 115)
6. Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM), Fondul 5, Inv. 2, Doc. 223 (ANRM, F. 5, 2, 223)
7. Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM), Fondul 5, Inv. 3, Doc. 691 (ANRM, F. 5, 3, 691)
8. Leșcu A. (2018) Basarabia și asigurarea logistică a trupelor ruse în anii 1812 – 1874. București: Editura militară.

ISSN 2345-1858

E-ISSN 2345-1890

<http://jss.usch.md/>

**Buletinul Științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din
Cahul: Seria „Științe Sociale”**
Ediție semestrială

**The Scientific Journal of Cahul State University "B. P. Hasdeu": Social
Sciences**
Semestrial edition

№. 2 (10), 2019

Piața Independenței 1,
Cahul, MD-3909
Republica Moldova

tel: 0299 2 54 85
e-mail: journal.ss@usch.md

Bun de tipar: 28.10.2019
Format: 17,6 cm x 25 cm
Coli de tipar: 5,81
Tirajul 120 ex.

Tipografia „CentroGrafic” SRL, Cahul
Tel. 0299 25949